

Högsta domstolen
Box 2066
103 12 Stockholm

NE ./ riksåklagaren ang. våld mot tjänsteman

(Hovrätten för Västra Sveriges dom och beslut den 9 oktober 2025 i mål B 3792-25)

Riksåklagaren har förelagts att svara skriftligen på överklagandet.

Jag vill anföra följande.

Inställning

Jag bestrider ändring av hovrättens beslut och dom.

Jag tillstyrker att prövningstillstånd meddelas i fråga om beslutet om åtalsunderlåtelse för våldsam motstånd hindrar att åtalet för våld mot tjänsteman provas (Ne bis in idem).

Bakgrund

NE har dömts för våld mot tjänsteman till 60 dagsböter om 50 kr.

Enligt det åtal som ligger till grund för hovrättens dom har NE någon gång mellan den 30 april 2024 och den 1 maj 2024 på en krog i centrala Göteborg med våld angripit en namngiven ordningsvakt när han ingrep mot henne i sin tjänsteutövning. Enligt åtalet har hon slagit ordningsvakten i bröstkorgen och sparkat på hans ben, vilket har orsakat ordningsvakten smärta. Gärningen har begåtts med uppsåt.

Samma dag som åtalet väcktes beslutade stämmande åklagare att med stöd av 20 kap. 7 § första stycket rättegångsbalken meddela NE beslut om åtalsunderlåtelse avseende misstanke om våldsam motstånd begången på samma tid och plats och mot samma ordningsvakt som anges i åtalet för våld mot tjänsteman.

Som skäl för beslutet om åtalsunderlåtelse anges att den misstänkte är åtalad, kommer att åtalas eller strafföreläggas för annan brottslighet. Den påföljd (straff) som då kommer att bestämmas är tillräcklig för att omfatta också den nu aktuella brottsligheten. Något väsentligt allmänt eller enskilt intresse åsidosätts inte genom att den misstänkte meddelas åtalsunderlåtelse.

Av handlingarna i åklagarens akt framgår att beslutet om åtal (handling 6 och 7) meddelades före beslutet om åtalsunderlåtelse (handling 8).

Besluten om åtal och åtalsunderlåtelse har meddelats efter att Polisen (som bedrivit förundersökningen) redovisat ett färdigt förundersökningsprotokoll till åklagaren (5000-K513723-24) innefattande två olika brottsmisstankar.

Överklagandet till Högsta domstolen

NE har yrkat att hovrättens dom ska undanröjas och att åtalet för våld mot tjänsteman ska avvisas på den grunden att beslutet om åtalsunderlåtelse för våldsamt motstånd hindrar åtalet för våld mot tjänsteman.

Hon gör gällande att det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att Högsta domstolen prövar hennes överklagande.

Grunderna för min inställning

Enligt 20 kap. 7 § rättegångsbalken får en åklagare under vissa förutsättningar besluta om åtalsunderlåtelse. En grundförutsättning för beslut om åtalsunderlåtelse är att något väsentligt allmänt eller enskilt intresse inte åsidosätts. Reglerna om åtalsunderlåtelse kan sägas ha två syften. Det ena syftet är processekonomiskt och det andra är att kunna undvika åtal när det misstänkta brottets straffvärde är begränsat eller när en domstolsprocess framstår som onödig eller meningslös.

Av 20 kap. 7 § första stycket 3 rättegångsbalken framgår att åtal får underlåtas om den misstänkte begått annat brott och det utöver påföljden för detta brott inte krävs påföljd med anledning av det föreliggande brottet.

För att ett beslut om åtalsunderlåtelse ska kunna fattas krävs att förundersökningen är slutförd och slutdelgiven. Det är inget absolut krav att gärningen måste vara erkänd men det måste stå helt klart för åklagaren att den misstänkte har begått brottet och det får inte föreligga någon tveksamhet om hur brottet är att bedöma rättsligt. Så kan t.ex. vara fallet när den misstänkte inte har erkänt, men samtidigt har lämnat en berättelse som utan tvekan innebär att han eller hon gjort sig skyldig till brottet.

Ett beslut att meddela åtalsunderlåtelse innebär en sakerförklaring, dvs. ett konstaterande av beslutande åklagare att den misstänkte har gjort sig skyldig till det aktuella brottet. Beslutet om åtalsunderlåtelse ska därför antecknas i belastningsregistret (3 § 4 lagen [1998:620] om belastningsregister).

Med anledning av de lagändringar som infördes i skattebrottslagen (1971:69) och skatteförfarandelagen (2011:1244) efter att Högsta domstolen och Högsta förvaltningsdomstolen slagit fast att dubbla förfaranden med skattebrott och skattetillägg står i strid med dubbelprövningsförbudet enligt

Europakonventionen¹ behandlades frågan om även beslut om åtalsunderlåtelse skulle ha spärrverkan för Skatteverket i fråga om påförande av skattetillägg (och vice versa om skattetillägg beslutats) Regeringen uttalade därvid bl.a. följande (prop. 2014/15:131 s. 153 f.).

Åklagaren kan i vissa fall besluta om åtalsunderlåtelse. Som framgår av redogörelsen i avsnitt 6.2.6 innebär ett beslut att meddela åtalsunderlåtelse en sakerförklaring, dvs. ett konstaterande av beslutande åklagare att den misstänkte har gjort sig skyldig till det aktuella brottet och att beslutet antecknas i belastningsregistret. Det är dock ändå inte helt självklart att åtalsunderlåtelse utgör ett sådant beslut som avses med dubbelprövningsförbudet. Åtalsunderlåtelse innebär som sagt ett konstaterande av åklagaren att den misstänkte har gjort sig skyldig till det aktuella brottet. I de flesta fall blir också prövningen det slutgiltiga ställningstagandet i skuldfrågan. När en förundersökning avslutas genom ett beslut om åtalsunderlåtelse, får den misstänkte normalt antas utgå från att hans eller hennes skuld till felaktigheten eller passiviteten avgjorts slutligt. Detta talar för att beslutet innefattar en prövning av den tilltalades skuld på det sätt som avses med dubbelprövningsförbudet.

Å andra sidan kan ett beslut om åtalsunderlåtelse återkallas under vissa förutsättningar. Enligt 20 kap. 7 b § rättegångsbalken får ett beslut om åtalsunderlåtelse återkallas om särskilda omständigheter föranleder det. Någon tidsbegränsning finns inte, men återkallelse kan naturligtvis inte ske sedan möjligheten att utdöma påföljd för brottet har bortfallit enligt 35 kap. brottbalken. Möjligheten att återkalla åtalsunderlåtelse ska i och för sig tillämpas restriktivt; i princip krävs nya omständigheter för att återkallelse ska kunna komma i fråga. Av det som nu sagts kan slutsatsen dras att beslutet inte kan sägas få rättskraft eller innebära en slutlig skuldprövning på samma sätt som en dom som fått laga kraft eller ett godkänt strafföreläggande. Det är således oklart om åtalsunderlåtelse är en sådan åtgärd som hindrar ett andra förfarande.

Regeringen anser, i likhet med utredningen, att även åtalsunderlåtelse är en sådan myndighetsåtgärd som ska ha spärrverkan för Skatteverket, då den har en sådan långtgående karaktär. Även här går således regeringen längre i sitt förslag än vad Europakonventionen synes kräva även om detta är oklart. Genom denna ordning säkerställs regleringens överensstämmelse med Europakonventionen och den enskilde kommer att veta att det efter ett sådant beslut inte kan bli aktuellt med skattetillägg.

I Mänskliga rättigheter i Europeisk praxis (Danelius m.fl. sjätte uppl. 2023) behandlas bl.a. dubbelprövningsförbudet enligt Europakonventionen, varvid uttalas bl.a. följande (s. 781 f.).

¹ Se NJA 2013 s. 502, NJA 2013 s. 746 och HFD 2013 ref. 71.

Som en komplettering till rätten till en rättvis rättegång i artikel 6 i konventionen har i artikel 4 i sjunde tilläggsprotokollet införts ett krav på att den som en gång blivit dömd eller frikänd av domstol för ett brott skall vara skyddad mot nytt åtal och ny dom i samma sak (*"ne bis in idem"*). Förbudet mot dubbel lagföring och dubbla straff handlar om att frågan om en persons ansvar för en och samma brottsliga gärning inte skall bli föremål för prövning och bestraffning i olika förfaranden. Europakonventionen hindrar däremot förstås inte att en person i samma förfarande ådöms flera sanktioner för ett brott.

(...)

För att en tidigare dom skall hindra ny lagföring måste det vara fråga om en slutlig lagakraftäggande dom. Ett tidigare åtal som lagts ner eller en förundersökning som inte lett till åtal utgör däremot inte hinder för ny lagföring och bestraffning. Finns det däremot en slutlig lagakraftvunnen dom, utgör ny lagföring ett brott mot artikel 4 oavsett om den leder till en ny dom eller inte (*Zigarella mot Italien*). Emellertid gäller enligt punkt 2 i artikeln betydelsefulla undantag från huvudregeln. Det finns således inget hinder mot ny lagföring när det framkommit nya viktiga omständigheter som kan påverka utgången i målet eller när det i den tidigare rättegången förekommit ett grovt rättegångsfel som påverkat utgången. Det finns alltså utrymme för resning eller undanröjande av en dom på grund av domvillan om sådana förfaranden är möjliga enligt nationell rätt.

Se angående "slutligt avgörande" (The "final" decision) s. 22 f. i Guide on Article 4 of Protocol No. 7 to the European Convention on Human Rights Right not to be tried or punished twice:
https://ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/guide_art_4_protocol_7_eng

Min bedömning

Hovrätten har beträffande frågan om beslutet om åtalsunderlåtelse utgör hinder mot aktuellt åtal uttalat följande (domen s. 2 f.):

Avvisningsfrågan

Domens rättskraft i brottmål regleras i 30 kap. 9 § rättegångsbalken. Där stadgas det att sedan tiden för talan mot en dom har utgått får fråga om ansvar för den tilltalade för gärning som har prövats genom domen inte tas upp på nytt (rättskraft). En gärning, i den mening som avses i den nämnda bestämmelsen, kan innefatta flera brott och vara uppdelad på flera åtalpunkter i en stämningsansökan.

I förhållande till åtalsunderlåtenheten avseende våldsamt motstånd innefattar åtalet för våld mot tjänsteman ett påstående om ytterligare våld som utövats mot samma målsägande vid ett sammanhängande tids- och rumsmässigt

händelseförlopp. Det är därmed fråga om samma gärning i rättskraftsbestämmelsens mening.

Enligt 30 kap. 9 § rättegångsbalken är rättskraften begränsad till domar. Med domar likställs dock i det nu aktuella hänseendet godkända strafförelägganden och godkända förelägganden av ordningsbot (se 48 kap. 3 § rättegångsbalken). Hovrätten har att pröva om även ett beslut om åtalsunderlåtelse, trots avsaknad av en bestämmelse om det, motsvarar ett sådant slutligt avgörande som enligt 30 kap. 9 § rättegångsbalken utgör hinder mot att pröva åtalet.

Rättskraftsregeln i 30 kap. 9 § rättegångsbalken har betydelse för medborgarnas personliga trygghet på så sätt att en misstänkt inte ska behöva utsättas för upprepade processer avseende samma gärning (se t.ex. Ekelöf m.fl., Rättegång III, JUNO Version 8, s. 204 f.). Det krävs därför särskilda rättsmedel för att bryta den orubblighetsprincip som gäller för domar, strafförelägganden och förelägganden av ordningsbot som har fått laga kraft.

Ett beslut om åtalsunderlåtelse får dock återkallas om särskilda omständigheter föranleder det (se 20 kap. 7 b § rättegångsbalken). Exempel på sådana särskilda omständigheter är att den misstänkte frikänns från ansvar för de brott som enligt vad som antagits skulle komma att föranleda tillräcklig bestraffning (se NJA II 1985 s. 22). En misstänkt har därför inte samma berättigade förväntningar om att ett beslut om åtalsunderlåtelse är orubbligt.

Om beslutet om åtalsunderlåtelse i nu aktuellt fall medför att rättegångshinder föreligger, skulle åklagaren kunna återkalla beslutet och därefter väcka åtal på nytt. En sådan ordning kan inte anses vara tillfredställande för en misstänkt, dvs. att behöva bli föremål för ett upprepat förfarande i domstol. Vid en ändamålsbedömning kommer därför hovrätten fram till att beslutet om åtalsunderlåtelse inte utgör hinder mot att pröva det väckta åtalet. Denna bedömning gör hovrätten även med beaktande av den praxis som finns från Europadomstolen, EU-domstolen och Högsta domstolen om förbudet mot dubbel lagföring (se t.ex. NJA 2013 s. 502 med vidare hänvisningar).

Jag instämmer i hovrättens bedömning av frågan om avvisning med följande tillägg.

Som jag redogjort för enligt ovan har åklagaren i detta fall inom ramen för det av polisen redovisade förundersökningsprotokollet (5000-K513723-24) beslutat om åtalsunderlåtelse beträffande den del av händelseförloppet som innefattar misstanke om våldsamt motstånd och om åtal beträffande den del av händelseförloppet som innefattar misstanke om våld mot tjänsteman, vilket väcker frågan om det i detta fall ens rör sig om dubbla förfaranden. Oaktat

detta är det min uppfattning att ett beslut om åtalsunderlåtelse inte kan anses utgöra ett sådant slutligt avgörande som omfattas av dubbelbestraffningsförbudet enligt Europakonventionen.

Jag instämmer även i övrigt i hovrättens bedömning av åtalet och i fråga om påföljd. Det är min uppfattning att hovrättens domslut ska stå fast.

Prövningstillstånd m.m.

Av 54 kap. 10 § rättegångsbalken följer att prövningstillstånd får meddelas endast om det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av Högsta domstolen (prejudikatdispens) eller om det finns synnerliga skäl till sådan prövning, såsom att det finns grund för resning eller att domvilla förekommit eller att målets utgång i hovrätten uppenbarligen beror på grovt förbiseende eller grovt misstag (extraordinär dispens).

För prejudikatdispens krävs att ett avgörande av Högsta domstolen får generell betydelse för bedömningen av framtida mål som innehåller liknande frågeställningar. Den enskildes intresse av att få sitt överklagande prövat utgör således inte i sig skäl för prövningstillstånd.

Jag har inför avgivandet av svarsskrivelsen inhämtat synpunkter från Utvecklingscentrum (UC) som inom Åklagarmyndigheten ansvarar för rätts- och metodutveckling, bland annat när det gäller straffprocessrättsliga frågor.

UC har uppgett att den fråga som uppkommer i detta mål inte är helt ovanlig och att det saknas avgörande av högsta instans i fråga om ett beslut om åtalsunderlåtelse innebär ett sådant slutligt avgörande som hindrar ett senare åtal för samma gärning. Enligt UC är det därför av vikt för ledning av rättstillämpningen att Högsta domstolen prövar frågan.

Mot denna bakgrund och med hänsyn till vad som uttalas angående åtalsunderlåtelse i de motiv² jag redogjort för ovan instämmer jag i UCs bedömning och tillstyrker därför prövningstillstånd.

Bevisning m.m.

Jag ber att få återkomma med bevisuppgift och med mina synpunkter på målets fortsatta handläggning för det fall prövningstillstånd meddelas.

Katarina Johansson Welin

My Hedström

Kopia till
Utvecklingscentrum
Göteborgs åklagarkammare (AM-137741-24)
Kammaråklagaren Ann Sofie Prahlf

² Prop. 2014/15:131 s. 89 f och s. 153 f.